

Татьяна Кароева

**ПРОДВИЖЕНИЕ КНИЖНОЙ КУЛЬТУРЫ В СОЦИАЛЬНЫЕ НИЗЫ КАК СПОСОБ
ФОРМИРОВАНИЯ ИДЕНТИЧНОСТИ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX – НАЧАЛЕ XX
В. (НА МАТЕРИАЛАХ ПОДОЛЬСКОЙ ГУБЕРНИИ)**

Под влиянием идей романтизма на середину XIX в. среди образованных слоев общества укрепилась мысль о том, что необходимо помогать социальным низам поднять их духовную жизнь ради будущего добра и саморазвития. В статье акцентировано внимание на том, что продвижение элитой собственных образцов книжной культуры вело к формированию новых локальных идентичностей, прежде всего в идеологической и национальной плоскостях.

Ключевые слова: элита, книжная культура, идентичность, нация, социальные низы.

Tetyana Karoyeva

**ADVANCEMENT OF A BOOK CULTURE TO LOWER SOCIAL CLASSES BY AN ELITE AS
A MEANS OF IDENTITY FORMATION IN THE PERIOD OF THE LATTER HALF OF THE
XIXTH – THE FOREPART OF XXTH CENTURY (ON THE MATERIALS OF THE PODILLIA
PROVINCE)**

By the mid-XIXth century, influenced by the ideas of Romanticism, the opinion had spread among the educated strata of society on the necessity to help lower social classes raise their spiritual life for the sake of their future good and self-development. The article emphasizes that the elite's fostering of their own book cultural patterns in social poverty-stricken masses finally led to formation of new local identities, especially within the ideological and national dimensions.

Key words: elite, book culture, identity, nation, lower social classes.

УДК [930:908](477)+[930:908](477.82)

Леся Качковська

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ КИЇВСЬКОГО
ТОВАРИСТВА ОХОРОНИ ПАМ'ЯТОК СТАРОВИНИ І МИСТЕЦТВА**

У статті проаналізовано пам'яткознавчу й пам'яткоохоронну діяльність Київського товариства охорони пам'яток старовини і мистецтва. З'ясовано теоретичні засади його роботи основні напрями й форми. Окреслено його музейну діяльність. Доведено вагому роль Товариства у вітчизняному пам'яткознавстві початку XX ст., визначено його здобутки, що зберігають практичну й наукову цінність у наш час.

Ключові слова: Київське товариство охорони пам'яток старовини і мистецтва, Правобережна Україна, культурна спадщина, пам'яткоохоронна діяльність, музеї.

Пам'ятки історії та культури відіграють вагому роль у процесі відтворення історичної пам'яті народу, яка виступає одним з головних каталізаторів збагачення патріотичних цінностей. Збереження пам'яток української старовини визначальною мірою зумовлене самовідданою діяльністю представників вітчизняної пам'яткознавчої галузі багатьох поколінь. Їх теоретичні та практичні здобутки, традиції, досвід не втратили свого значення й сьогодні. Адже турбота про охорону і раціональне використання історико-культурних цінностей як вагома проблема наукового та громадського звучання, що постала в Україні в останній третині XIX – на початку XX ст., залишається злободенною для культурного та духовного життя сучасного українського суспільства.

Вирішення питань вивчення й збереження предметів матеріальної та духовної культури передбачає використання досвіду пам'яткознавчої і пам'яткоохоронної роботи, яка здійснювалася у всіх регіонах України в минулому, зокрема, на початку XX ст. в межах правобережних українських земель. У цьому контексті актуальною залишається проблема вивчення діяльності науково-громадських товариств, причетних до здійснення пам'яткоохоронних заходів, їх внеску у збереження національного культурного надбання.

Одне з провідних місць серед них належало першій загальноукраїнській громадській пам'яткоохоронній структурі – Київському товариству охорони пам'яток старовини і мистецтва (далі – КТОПСІМ), яке функцінувало впродовж 1910–1920 рр.

В умовах незалежної України вивчення змісту діяльності та пам'яткоохоронної спадщини КТОПСІМ здійснюється з урахуванням узагальнюючих праць сучасних українських дослідників, де розглядається проблематика XIX–XX ст., зокрема, краєзнавчо-пам'яткознавчого характеру. Ними є роботи Л. Баженова [1], С. Заремби [2], О. Нагірняка [3], С. Гаврилюк [4; 5], Д. Кепіна [6] ін. Низка

матеріалів, де часто міститься загалом уже відомий фактаж про Товариство, з'явилася на сторінках збірників міжнародних, всеукраїнських та регіональних конференцій. Характерною рисою цих публікацій є висвітлення роботи КТОПСІМ головним чином в історичному ракурсі; натомість на її суто пам'яткознавчі аспекти звернена недостатня увага.

На цьому тлі особливо вирізняється ґрунтовне дослідження Л. Федорової [7]. Тут подається матеріал про мету створення Товариства, організаційні засади діяльності, його членів. Авторка висвітлює напрями й форми роботи КТОПСІМ з вивчення і збереження пам'яток, окремі питання його співпраці з регіональними пам'яткознавчими осередками тощо.

Таким чином, огляд стану вивчення проблеми дає підстави стверджувати, що загалом тематика функціонування КТОПСІМ, його внеску у пам'яткоохоронну справу в Україні початку ХХ ст. знайшла певне наукове висвітлення. Однак окремі аспекти цієї теми, пов'язані, зокрема, з теоретико-методологічними засадами діяльності Товариства, використанням пам'яткознавчого й музеєзнавчого інструментарію у його роботі потребують вивчення.

Мета дослідження полягає у проведенні аналізу діяльності Київського товариства охорони пам'яток старовини і мистецтва як провідної пам'яткоохоронної установи щодо формування теоретичних засад і здійснення практичної роботи з вивчення і збереження культурної спадщини Правобережної України. Найважливішим джерельним масивом для цього стали насамперед матеріали фонду 725 Центрального державного історичного архіву України, м. Київ.

Вивчення процесу організації функціонування КТОПСІМ дає змогу виокремити засади його діяльності. Чи не найголовнішим принципом у роботі Товариства було проведення пам'яткознавчих та пам'яткоохоронних заходів на основі дотримання існуючої тоді в Російській імперії відповідної не надто досконалої законодавчої бази. Складність ситуації полягала насамперед у відсутності в нормативно-правових документах чіткого тлумачення терміну «пам'ятка». Розв'язання проблеми члени КТОПСІМ вбачали у якнайшвидшому впровадженні такої дефініції шляхом широкого наукового обговорення.

Водночас вирішення практичних питань віднайдення, опису, охорони і реставрації пам'яток КТОПСІМ розпочало з визначення поняття «пам'ятка старовини і мистецтва», пам'яток, що підлягають охороні, і в чому вона повинна полягати, встановлення кількості пам'яток, що знаходяться на території поширення його діяльності, стану їх збереження [8, с. 4–5]. Ці та інші питання розглядалися на засіданнях і зібраннях наукового Товариства.

Найбільш кваліфікований підхід при розв'язанні цієї проблеми запропонував І. Каманін. Ділячись досвідом роботи в Історичному товаристві Нестора-літописця щодо виявлення і вивчення історичних пам'яток, учений на одному з засідань Київського товариства охорони пам'яток старовини і мистецтва у 1910 р. говорив: «... На мою думку, до пам'яток старовини повинен бути віднесений усякий предмет, який або вийшов з ужитку, або змінив свою форму вже в недавній час» [9, арк. 3 зв.]. Таким чином, І. Каманін вважав пам'ятками усі здобутки матеріальної культури, яких не використовує сучасна людина.

Важливим фактором у всій пам'яткознавчій і пам'яткоохоронній діяльності Київського товариства охорони пам'яток старовини і мистецтва була його спроба брати активну участь у законотворчому процесі щодо охорони старожитностей. Це питання залишалось актуальним не лише на Наддніпрянській Україні, а й для всієї Російської імперії. Так, на початку ХХ ст. на цій території не існувало ні системи пам'яткоохоронних органів, ні закону про охорону пам'яток історії та культури.

На засіданні Ради товариства 21 грудня 1911 р. заслуховувався звіт члена КТОПСІМ Г. Павлуцького щодо проекту закону «Про охорону старожитностей» в Російській імперії. Щодо самих зауважень, то доповідач вважав, що всі зусилля проекту закону зведено до централізаторського керівництва. Вчений звернув увагу й на протиріччя проекту: на початку вступної частини зазначається про ефективну й результативну діяльність науково-громадських і культурних осередків, про їх безкорисну любов до науки та старовини, а в кінцевому результаті – їх роль подається значно заниженою. Г. Павлуцький не підтримав також ідею поділу імперії на 15 округів. Він заперечував і хронологічне обмеження датування пам'ятки 1725 р.; учений запропонував брати під охорону пам'ятки, вік яких сягав першої половини ХІХ ст.

Своє бачення вікової межі пам'яток, які мали підпадати під охорону, КТОПСІМ адресувало Московському археологічному товариству. Останнє після одержання відгуків розробило законопроект щодо охорони пам'яток старовини і мистецтва та подало його на розгляд Державній думі. Але кінцевому результату у розробці та введенню в дію Закону «Про охорону старожитностей» завадила Перша світова війна; революція 1917 р. поклала край спробам реформувати систему охорони пам'яток у Російській імперії [7, с. 186–188].

Члени КТОПСІМ порушували й питання класифікації історико-культурної спадщини, визначення критеріїв історичної та мистецької оцінки її об'єктів, укладення реєстру нерухомих

пам'яток, формування системи пам'яткознавчих структур, ін. Зокрема, визначено, що здійснення пам'яткоохоронних заходів Товариство проводило на підставі уточненої ним класифікації видів і типів рухомих і нерухомих пам'яток. Видами об'єктів культурної спадщини вважалися пам'ятки археології, історії, археографії, архітектури, мистецтва. У кожному з видів виділялися типи старожитностей, на які спрямовувало увагу Товариство і які ставали предметом його опіки.

Складовою теоретичних засад діяльності КТОПСІМ було відповідне бачення напрямів і форм пам'яткоохоронної роботи. З'ясовано, що до напрямів зараховувалися пошук (виявлення) та облік пам'яток, їх опис (фіксація), збір рухомих об'єктів культурної спадщини, вивчення, збереження та власне охорона рухомих і нерухомих старожитностей. Товариство також окреслило й на практиці застосовувало комплекс форм діяльності, спрямованих на вирішення завдань, що їх диктував кожен з напрямів. До цих форм, частина яких співпадала з напрямками пам'яткоохоронної роботи, відносилися: проведення археологічних розвідок, здійснення наукових експедицій, обстежень, зокрема, археографічної спрямованості, розповсюдження анкет для визначення місцезнаходження пам'ятки, її стану та історії, проведення обліку, опис (фіксація) пам'яток шляхом їх візуального огляду та виготовлення креслень і світлин, ремонт і реставрація об'єктів архітектури, ін.

Так, на одному з перших засідань (20 жовтня 1910 р.) розглядалося питання про визначення методів, що їх повинно застосовувати Товариство з метою охорони та збереження пам'яток [10, арк. 5/11]. Першим кроком визначено проведення реєстрації всіх пам'яток; наступним – огляд пам'яток шляхом організації поїздок. Ці заходи мали доповнювати зусилля КТОПСІМ щодо налагодження ним безпосередніх зв'язків з місцевими громадськими осередками, окремими жителями. Саме це, на думку дійсного члена Товариства М. Довнар-Запольського, мало забезпечити Київському товариству охорони пам'яток старовини і мистецтва постійний нагляд за пам'ятками. Також не слід забувати й про накопичення повної інформації про стан пам'ятки, маючи при цьому не лише опис, а й креслення і світлини. Щодо підтримки її належного стану та ремонту, то КТОПСІМ планувало визначити порядок передачі пам'ятки особі-опікуну, до обов'язків якої входили б постійний нагляд за реліквією, турбота про її збереження, надання відомостей про це Товариству [10, арк. 5/14].

Свідченням дотримання КТОПСІМ наукових засад пам'яткознавчої та пам'яткоохоронної роботи може бути дослідження архітектурних пам'яток. Основними складниками зацікавлень Товариства архітектурними спорудами були назва, час заснування і прізвища фундаторів церков, монастирів, костелів, також наявність і стан у них рукописів та архіву, історія спорудження таких архітектурних пам'яток як фортеці, вежі, укріплення, каплиці, хрести, колони, статуї. При проведенні пам'яткознавчої діяльності щодо перерахованих вище об'єктів КТОПСІМ спиралося на напрацювання своїх попередників та окремих осіб, що знайшли відбиття в історико-пам'яткознавчих публікаціях XIX ст. [1, с. 317–319]. Аналогічний підхід КТОПСІМ демонструвало й у справі пошуку, взяття на облік, вивчення, збереження та охорони археологічних реліквій.

Одним із важливих засобів збереження й охорони рухомих пам'яток Товариство вважало музей. У зв'язку з проведенням упродовж 1910–1912 рр. активних і плідних археологічних розкопок та накопиченням великої кількості віднайдених церковних пам'яток Київщини на початках у середовищі КТОПСІМ виникла ідея створення окремого музею церковної старовини. Але без підтримки вищих духовних осіб цей проект не міг бути реалізований. Тому з ініціативи Товариства і за підписом київського губернатора О. Гірса до Петербурга був надісланий лист-прохання щодо створення спеціалізованого музейного закладу [14, арк. 1–2]. Основним аргументом щодо організації музею церковної старовини були несприятливі умови охорони церковних пам'яток. У зверненні КТОПСІМ вказало на дві основні причини загибелі таких об'єктів. Перша полягала у вкрай незадовільному порядку зберігання пам'яток, який, на думку Товариства, слід кардинально змінювати. Другою причиною називалася можливість легко і безконтрольно пам'яткам старовини переходити з місця їх офіційного зберігання до чужих рук шляхом продажу чи обману. На думку Товариства ці негативні обставини потребували застосування радикальних заходів з метою безпечної і повної охорони пам'яток церковної православної старовини. Першим кроком, який міг покращити ситуацію, стала б організація особливого музею, де зосереджувалися всі старовинні церковні предмети. В означеній установі під наглядом досвідчених працівників пам'ятки були б розподілені по групах; це слугувало б їх належному вивченню та підвищенню освіченості населення. [14, арк. 1].

Ідею створення такого музею хотів втілити в життя ще перший голова Товариства єпископ Чигиринський Павло. Для музею церковної старовини планувалося використати частину будівлі Києво-Софіївського митрополичого дому, у якому було досить вільних приміщень або споруди Києво-Печерської лаври. Важливою обставиною для цього слугувало те, що означені будівлі вже були пам'ятками старовини і підлягали охороні. Основою перших експозицій стали б перенесені до митрополичого дому предмети старовини із собору Св. Софії. Зазначалося, що його колекції

перебувають в повному безладі в давній хрестильні; це зумовлювало непростий доступ до них і можливість їх втрати [14, арк. 1 зв.].

Смерть єпископа Павла стала на перепоні здійсненню наміру щодо створення при Київському товаристві охорони пам'яток старовини і мистецтва музею церковної старовини. В подальшому через пасивну участь місцевої влади, відсутність необхідного просторого приміщення й певні фінансові труднощі питання про утворення такого музею неодноразово відкладалося.

Нову спробу організації музею вирішив втілити у життя дійсний член КТОПСІМ О. Ертель. Активізації означеної справи сприяло подальше накопичення Київським товариством охорони пам'яток старовини і мистецтва археологічних знахідок, зокрема, на теренах Звіринецьких печер поблизу Києва. В одній з його доповідних записок О. Ертель підкреслив, що колекції, зібрані тут на розкопках в районах Китаєва, Проневщини, Брест-Литовського, можуть скласти основу хоча й невеликого, але досить цікавого музею Товариства. Адже наявність нового масиву пам'яток вимагало їх упорядкування, систематизації, аналізу, ознайомлення з ними науковців та широкого загалу шанувальників старовини. Тому закономірно, враховуючи й попередні здобутки Товариства в інших регіонах Правобережної України, між іншим і на Волині, знову постало питання про створення при КТОПСІМ власного музею.

Своєрідний музейний комплекс О. Ертель пропонував розмістити у будівлі колишньої Київської чоловічої духовної школи (бурси), яка рахувалася власністю Київської духовної академії. На жаль, місцева влада цей варіант не схвалила: все обмежилось виділенням для зібраних колекцій кількох вітрин у приміщенні Педагогічного музею [11, арк. 156–158]. Взяті для експонування пам'ятки представляли переважно предмети, знайдені під час археологічних досліджень у с. Віта-Літовська на р. Почайні, в ряді садиб м. Києва.

Таким чином, хранитель музею КТОПСІМ О. Ертель взяв сміливість власними силами вирішити питання організації закладу. Він підкреслив необхідність авторитетної допомоги та сприяння Ради КТОПСІМ при проведенні офіційних переговорів з радою міського музею щодо організації й роботи музейного закладу Товариства. О. Ертель наголошував на потребі пришвидшити цей процес, оскільки наступав зимовий канікулярний період 1913 р., який безумовно сповільнив би, а, можливо, й змінив хід позитивного вирішення питання [11, арк. 108 зв. – 109.]. На жаль, матеріали фонду 725 не подають чіткої й однозначної інформації про подальший перебіг подій.

Між тим музейні колекції розмістили в Педагогічному музеї, де виділено частину приміщень бібліотеки лише до травня 1916 р. Вітрин не вистачало, тому довелося речі поставити на кількох полицях. Колекції розміщувались за місцем знахідки [7, с. 81–85]. О. Ертель, який 25 січня 1913 р. на загальних зборах Товариства був офіційно обраний хранителем цього музею, вважав за потрібне спочатку підготувати каталог колекцій, а після відкриття закладу – розіслати повідомлення про прийом до музею КТОПСІМ старовинних речей. 3 березня 1914 р. рада Товариства затвердила назву закладу – Музей Київського товариства охорони пам'яток старовини і мистецтва. В його збірці переважали археологічні знахідки, віднайдені членами товариства, насамперед самим О. Ертелем. Щоденники і креслення після розкопок передавали до музею; надходили світлини самих розкопок, а також плани та розрізи найцікавіших споруд [11, арк. 172–179].

З початком Першої світової війни завідувач будинком Педагогічного музею звернувся з проханням до Товариства звільнити приміщення, яке призначалося для вчителів шкіл Галичини. О. Ертель відчайдушно намагався врятувати музейну збірку. Але питання вирішити не вдалося через нестачу приміщень у місті. В жовтні 1915 р. він перевіз спаковані в ящики колекції у власну квартиру на вул. Рейтарській, 30. Цей факт підтверджує лист дружини О. Ертеля до голови Розпорядчого комітету КТОПСІМ О. Мердера, датований 18 вересня 1916 р. Була згорнута діяльність самого Товариства. Воно виконувало у Києві лише незначні роботи, які не мали наукового характеру: збирались дані, складалися довідки про предмети старовини, які потребували охорони чи знімалися з них фотокопії.

У жовтні 1916 р. Києво-Печерська лавра погодилася розмістити музейні експонати КТОПСІМ у великій лаврській дзвіниці, куди їх перевезено в 1917 р. [12, арк. 79, 81, 87, 89, 112]. Окремі речі зберігалися на квартирі О. Мердера, в пансіоні Є. Левашової та в Педагогічному музеї [7, с. 119; 13, арк. 56–19].

В 1919 р. частину цінних музейних пам'яток передано Київському художньо-промислому і науковому музею; в 1920 р. музейні колекції Київського товариства охорони пам'яток старовини і мистецтва передано Українському науковому товариству в Києві [7, с. 119–121].

Теоретичні напрацювання Товариства доповнювалися використанням у його діяльності практичних засад. До них належали отримання матеріальних повноважень для здійснення пам'яткоохоронних заходів (щоправда, нерідко не підтверджених фінансовими ресурсами), популяризація необхідності охорони пам'яток як свідчення рівня цивілізаційного розвитку держави,

важливої умови їх збереження для прийдешніх поколінь, ін. У власній діяльності Товариство орієнтувалося також на широку підтримку різних верств населення. Для цього їх спеціально інформували про створення КТОПСІМ і завдання, що їх воно ставило перед собою. Отже, можна говорити й про такий принцип роботи Товариства, як публічність, бажання якомога ширше популяризувати власну діяльність задля корисної справи віднайдення та збереження реліквій. Так, КТОПСІМ підготувало й розіслало 3000 листів у різні державні та приватні установи, церкви, меценатам із запрошенням їх до співпраці. На жаль, на заклик КТОПСІМ відгукнулося лише 170 осіб, що свідчило про слабе поширення серед населення відомостей про пам'ятки, їх значення і вагомість збереження для майбутніх поколінь.

Для збору даних про пам'ятки Товариство також підготувало опитувальний лист, який направило губернаторам з проханням надати допомогу місцевим установам та активістам у зборі необхідної інформації. До неї рекомендувалось включити стислу історичну довідку про культові споруди, колони, археологічні пам'ятки, їх стан, походження назв, відомості про архіви, окремі цікаві документи, наукові дослідження, археологічні розкопки [15, с. 4–6; 10, арк. 14–14 зв.]. У власній практичній діяльності члени Товариства за допомогою опитувальних листів, листів-звернень збирали, хоч і неповні, відомості про старожитності, цінні речі, що зберігались у ризницях церков і соборів. Ці заходи певною мірою носили і науково-просвітницьку місію, допомагали аматорам-дослідникам зорієнтуватись у пошуках, розширити власні уявлення про історико-культурну спадщину.

Великого значення Товариство надавало налагодженню контактів та співпраці з державними відомствами й потужними науково-громадськими осередками. Запорукою ефективної пам'яткоохоронної роботи цей громадський осередок вважав також здійснення періодичного огляду понівечених пам'яток старовини і мистецтва, аби зберегти їх від подальшого руйнування. Великою заслугою Товариства стало те, що вперше була здійснена спроба створити загальний реєстр нерухомих пам'яток історії та культури.

Таким чином, спираючись на теоретичні розробки та практичні здобутки попередників у пам'яткознавчій галузі, власні напрацювання, Київське товариство охорони пам'яток старовини і мистецтва впродовж 1910 – початку 1917 рр. провело вагому роботу з пошуку і вивчення пам'яток, їх збереження та охорони. Цьому були підпорядковані намагання КТОПСІМ створити музейний заклад з відповідним умовами функціонування та зосередженням у ньому вагомих результатів власної пам'яткознавчої діяльності.

Список використаних джерел

1. Баженов Л. В. Історичне краєзнавство Правобережної України XIX – на початку XX ст.: Становлення. Історіографія. Біобібліографія / Л. В. Баженов. – Хмельницький: Доля, 1995. – 256 с. 2. Заремба С. З. Нариси з історії українського пам'яткознавства / С. З. Заремба. – К.: ТОВ «Видавництво Аратта», 2002. – 204 с. 3. Нагірняк О. Нариси з історії українознавства у Наддніпрянській Україні (остання чверть XIX ст. – 1917 р.) / О. Нагірняк. – К.: ПП Сергійчук М. І., 2007. – 652 с. 4. Гаврилюк С. В. Історичне пам'яткознавство Волині, Холмщини і Підляшшя (XIX – початок XX ст.): Монографія. 2-е вид., доп. / С. В. Гаврилюк. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 536 с. 5. Основи пам'яткознавства / [Під заг. ред. Гріффена Л.О., Титової О.М.; кол. авт.: Гаврилюк О.Н., Гаврилюк С.В., Горбик В.О.]: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК. – К.: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2012. – 380 с. 6. Кепін Д. В. Археологічне музейництво: енциклопедичний довідник / наук. ред. О. М. Титова / Д. В. Кепін. – К.: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2010. – 268 с. 7. Федорова Л. Д. Діяльність Київського товариства охорони пам'яток старовини і мистецтва зі збереження культурної спадщини України / Л. Д. Федорова. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2008. – 296 с. 8. Устав Киевского общества охраны памятников старины и искусства. – К.: Типография Окружного штаба, 1910. – 17 с. 9. Центральний державний історичний архів України в м. Києві (далі – ЦДІАК України), ф. 725, оп. 1, спр. 89, 4 арк. 10. ЦДІАК України, ф. 725, оп. 1, спр. 8, 54 арк. 11. Там само, спр. 3, 294 арк. 12. Там само, спр. 26, 137 арк. 13. Там само, ф. 1073, оп. 1, спр. 28, 77 арк. 14. Там само, ф. 725, оп. 1, спр. 36, 6 арк. 15. Деятельность Киевского общества охраны памятников старины и искусства. – К.: Типография Окружного штаба, 1912. – 24 с.

Леся Качковская**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КИЕВСКОГО ОБЩЕСТВА ОХРАНЫ ПАМЯТНИКОВ СТАРИНЫ И ИСКУССТВА**

В статье представлены результаты историко-памятниковедческого исследования деятельности Киевского общества охраны памятников старины и искусства по изучению и сохранению культурного наследия Правобережной Украины. На материалах архивных и печатных источников определены теоретические и практические принципы функционирования общества. Первоочередной составляющей этих принципов служила имеющаяся в Российской империи, но несовершенная законодательная база памятникоохранительной работы. Основная трудность заключалась в том, что не существовало четкого определения понятия «достопримечательность». Поэтому члены общества принимали активное участие в разработке теоретических проблем памятникоохранительного законодательства. В частности, они предложили собственную трактовку понятия «достопримечательность», выдержавшего испытание временем, определили виды и типы движимых и недвижимых достопримечательностей, относительно которых осуществляли памятникоохранительные мероприятия.

Ключевые слова: Киевское общество охраны памятников старины и искусства, Правобережная Украина, культурное наследие, памятникоохранительная деятельность, музей.

Lesya Kachkovska**THEORETICAL AND PRACTICAL PRINCIPLES OF ACTIVITY OF THE KYIV SOCIETY FOR THE PROTECTION OF THE ARTIFACTS OF ANTIQUITIES AND ARTS**

The thesis deals with the analysis of the artifacts studies and artifacts protection activities carried out by the Kyiv Society for the Protection of the Artifacts of Antiquities and Arts (KSPAAA). A special attention has been paid to the investigation of the legislative basis of the society work, its structure and personnel. The theoretical principles of the KSPAAA's work, its main directions and forms were found out. The kinds and types of the regional artifacts that were studied by the society were pointed out too. The society's museum activity, the presentation of the contents and results of its work in its own documents, published works and articles, and periodicals were analyzed. An important role of the KSPAAA in the domestic artifacts studies at the beginning of the 20-th century was proved, its achievements that are of practical and scientific value nowadays were defined.

Key words: Kyiv Society for the Protection of the Artifacts of Antiquities and Arts, Pravoberezhna Ukraine, cultural heritage, artifacts protection activity, museum.